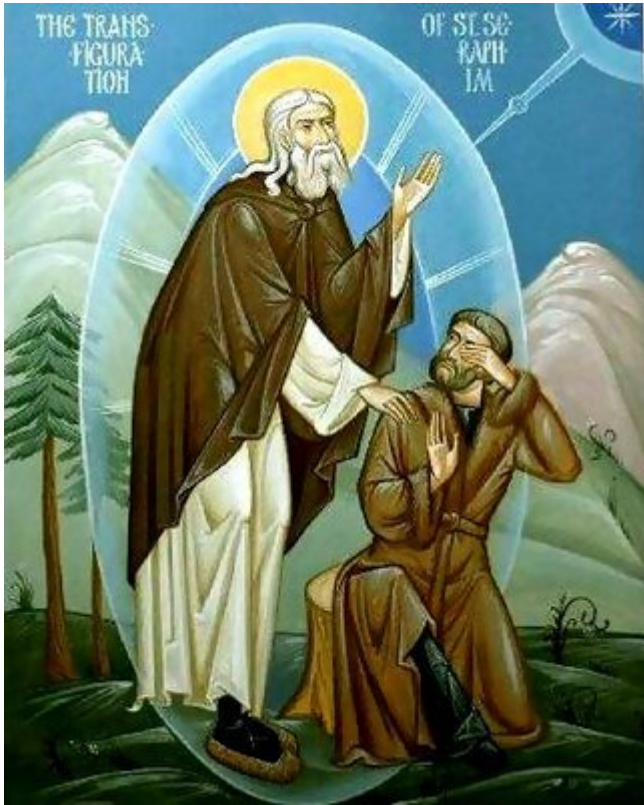

Η γνώση του Αγ. Πνεύματος -γνώση εμπειρίας (Anthony Bloom)

Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες

[...] Φυσικά υπάρχουν ένα σωρό τρόποι χρήσης του όρου «πνεύμα» μέσα στην Αγία Γραφή: το πνεύμα του Ανθρώπου, «τα πνεύματα» σε πληθυντικό αριθμό, που σημαίνουν τους αγγέλους και τους δαίμονες. Υπάρχει επίσης και μία έννοια την οποία υποδηλώνουμε, όταν μιλάμε για το «πνεύμα» ενός έθνους, το «πνεύμα» μιας ομάδας ανθρώπων, το οποίο σε τελική ανάλυση σηματοδοτεί κάτι μη ορίσιμο και ασαφές, που όμως είναι ξεκάθαρα αναγνωρίσιμο ως συγκεκριμένο και μοναδικό. Και ίσως αυτή είναι η κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να στοχαστούμε, όταν λέμε πως ο Θεός είναι πνεύμα, ή όταν μιλάμε για το Άγιο Πνεύμα.

Υπάρχει επίσης και μία άλλη προσέγγιση, που προέρχεται επίσης από την Αγία Γραφή και που μας οδηγεί ίσως, σύμφωνα και με τις πρώτες μου επισημάνσεις, σε μια εγγύτερη κατανόηση. Σίγουρα όλοι θα θυμάστε τη συζήτηση που είχε κάποια νύχτα ο Κύριος Ιησούς Χριστός με τον Νικόδημο, και που περιγράφεται στο ευαγγέλιο του αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Μπορείτε να φανταστείτε το σκηνικό. Το απόγευμα είχε ζυγώσει. Ο Χριστός και ο Νικόδημος στέκονται ή κάθονται στην ταράτσα ενός εκ των σπιτιών της Ιερουσαλήμ και βυθίζονται σιγά-σιγά στη δροσιά της νύχτας και στο σκοτάδι, που ολοένα πυκνώνει. Μιλούν για τον Θεό και ο

Νικόδημος παλεύει να καταλάβει.

Ο Χριστός λέει πως ο Θεός είναι πνεύμα, και κατόπιν συνεχίζει με τα εξής λόγια: «το πνεύμα όπου θέλει πνει. και την φωνήν αυτού ακούεις, αλλ' ουκ οίδας πόθεν έρχεται και πού υπάγει» (Ιωάν. 3,8). Ο όρος που ο Χριστός χρησιμοποίησε (η εβραϊκή λέξη ruah) αντιστοιχεί ακριβώς στην ελληνική λέξη πνεύμα και τη λατινική spiritus· και οι τρεις αυτοί όροι σημαίνουν την ανάσα του ανέμου, το αγέρι που φυσά.

Προφανώς ο Χριστός δεν υπαινισσόταν πως ο Θεός είναι, υπό μία έννοια, σαν τον άνεμο. Ο άνεμος είναι κάτι υλικό, αποτελούμενος από πράγματα υλικά, από τον αέρα. Αυτό που λέει, πρώτα απ' όλα, είναι ότι ο Θεός, όπως και ο άνεμος, δεν μπορεί να οριστεί ως μέγεθος και ως ουσία. Δεν μπορούμε να τον αδράξουμε, μας δραπετεύει. Ο άνεμος φυσά και δεν μπορείς να τον συγκρατήσεις στα χέρια σου. Ο άνεμος φυσά και δεν μπορείς να δώσεις ένα σχήμα στο φύσημά του - δεν είναι σαν το ποτάμι που κυλά ανάμεσα σε όχθες.

Απ' την άλλη πλευρά, ο άνεμος γίνεται αντιληπτός- και γίνεται αντιληπτός ως άμεση εμπειρία. Αυτό που είναι χαρακτηριστικό με τον άνεμο είναι ότι τον γνωρίζουμε, όχι επειδή μπορούμε να τον παρατηρούμε απ' έξω, αλλά επειδή τον αντιλαμβανόμαστε ως προσωπική εμπειρία. Αν ανατρέξετε πίσω στη μικρή περιγραφή που σας έκανα λίγο παραπάνω, σχετικά με τον Χριστό και τον Νικόδημο, οι οποίοι στέκονταν στην ταρατσα ενός σπιτιού, τυλιγμένοι από το αεράκι του δειλινού, αυτό που πραγματικά προκύπτει είναι το εξής: ο άνεμος φυσά και το γνωρίζεις επειδή η επιδερμίδα σου δροσίζεται, η ανάσα σου γίνεται πιο εύκολη και τα ρούχα σου τα βλέπεις να θροίζουν απαλά σ' αυτό το φύσημα του ανέμου. Γνωρίζεις στα σίγουρα πως ο άνεμος πνέει. Πλην όμως δεν έχεις ιδέα από πού έρχεται αυτή η πνοή ούτε πού θα καταλήξει. Αυτό μόνο που ξέρεις είναι πως είσαι εντός της, πως ο άνεμος σε αγγίζει -έχεις βεβαιότητα περί αυτού, επειδή αυτή η βεβαιότητα είναι προσωπική, άμεση και εμπειρική.

Αυτό είναι ένα εξαιρετικά σημαντικό πράγμα, επειδή όταν διαβάζεις αυτά που αναφέρονται στην Αγία Γραφή σχετικά με το Άγιο Πνεύμα, συναντάς αυτή τη βεβαιότητα, πως το Άγιο Πνεύμα γνωρίζεται από τον άνθρωπο μέσω της εμπειρίας και όχι με κάποιο άλλο τρόπο. Ο Χριστός γνωρίζεται ως ένα συμβάν της ιστορίας. Στέκεται απέναντί μας κατά πρόσωπο. Είναι κάποιος που δεν ταυτίζεται με το δικό μου «εγώ»,ή με κάποιο συλλογικό «εμείς»,ακριβώς όπως και καθένας από εμάς δεν ταυτίζεται με το «εγώ» κάποιου άλλου ή κάποιας άλλης. Ο Χριστός επομένως -όχι με κάθε τρόπο, αλλά κατά κάποιο τρόπο- είναι για μας «έξωθεν». Η γνώση μας γι' Αυτόν είναι γνώση που μπορεί να συγκριθεί με τη γνώση που αποκομίζουμε από κάθε άλλο συμβάν της ιστορίας, από ένα πρόσωπο της ιστορίας, ή μια σειρά

γεγονότων που εξελίσσονται γύρω από κάποιο ιστορικό πρόσωπο. Μπορούμε να αντιδιαστείλουμε τον εαυτό μας από Εκείνον. Μπορούμε να Τον αποδεχτούμε ως Θεό μας ή να Τον αρνηθούμε, να Τον αποδεχτούμε ως Σωτήρα ή να Τον απορρίψουμε. Μπορούμε να πιστέψουμε στα λόγια Του ή να απιστήσουμε σ' αυτά. Μπορούμε να Τον αγαπήσουμε ή να Τον αντιπαθήσουμε. Είμαστε ελεύθεροι να σχετιστούμε μαζί Του, όπως και με κάθε άλλο αντικείμενο έξω από μας.

Δεν ισχύει το ίδιο, όμως, με το Άγιο Πνεύμα, διότι το Άγιο Πνεύμα γίνεται αντιληπτό από μας μόνο εντός της εμπειρικής μας σφαίρας, κατά τον ίδιο τρόπο που και ο άνεμος τριγύρω από τον Νικόδημο ήταν μια βεβαιότητα της εμπειρίας του, όχι μια βεβαιότητα αντικειμενικής γνώσης. Καταλαβαίνω πως είναι δυνατόν να μου αντιτείνετε ότι μπορεί κανείς να μάθει πολλά πράγματα για τον άνεμο· πλην, όμως, δεν είναι αυτό το μήνυμα που θέλει να μεταδώσει η Αγία Γραφή.

Συνεπώς, η μόνη μας γνώση για το Άγιο Πνεύμα είναι η εμπειρία. Και ίσως να είναι αυτός ο λόγος που στο ευαγγέλιο του Μάρκου αναφέρεται ότι, μολονότι κάθε βλασφημία εναντίον του Χριστού μπορεί να συγχωρηθεί, η βλασφημία εναντίον του Αγίου Πνεύματος όχι. Ο Χριστός μπορεί να παρερμηνευτεί. Μπορεί να μην Τον αναγνωρίσουμε. Μπορεί να κρίνουμε λανθασμένα. Μπορεί να μην είμαστε αρκούτως ώριμοι για να Τον αποδεχτούμε, καθότι είναι έξω από εμάς και για να σχετιστούμε μαζί Του θα πρέπει να διανυθεί μία απόσταση από εμάς προς Εκείνον και από Εκείνον προς εμάς. Όμως δεν μπορούμε να αρνηθούμε κάποια εμπειρία μας που συνδέεται με το Άγιο Πνεύμα, διότι είναι δική μας εμπειρία.

Θα σας δώσω ένα παράδειγμα: Κάποιος στέκεται στον δρόμο παγωμένος από το κρύο και κοιτάζει μέσα από ένα παράθυρο τις φλόγες που τρίζουν σε ένα αναμμένο τζάκι. Αν είναι η πρώτη φορά που βλέπει και αποκτά εμπειρία της φωτιάς, και αν του έχουν πει ότι η φωτιά είναι κάτι που σε ζεσταίνει μέχρι το κόκκαλο, τότε αυτός θα ανασηκώσει τους ώμους του και θα πει «όχι. δεν σε ζεσταίνει - οι φλόγες χορεύουν μέσα στο τζάκι, αλλά εγώ έχω ξεπαγιάσει». Αντιθέτως, αν βρεθείτε σε ένα δωμάτιο, όπου δεν βλέπετε πουθενά φωτιά (ή έστω βλέπετε στο τζάκι φωτιά) και έχετε ζεσταθεί για τα καλά. αλλά παρόλα αυτά επιμένετε να αρνείστε πως η φωτιά σας προξένησε ζεστασιά, τότε δεν υπάρχει τρόπος να ελευθερωθείτε από το λάθος, διότι αρνείστε όχι ένα αντικειμενικό γεγονός έξω από εσάς, αλλά ένα πραγματικό γεγονός εντός σας.

Είσατε ή τρελοί ή ψεύτες - δεν υπάρχει άλλος τρόπος να αποτιμηθεί η κατάστασή σας.

Το πρώτο συνεπώς μπορεί να είναι μια λανθασμένη κρίση, ένα σημάδι άγνοιας, μια ανικανότητα να σχετιστείς με ένα αντικειμενικό εξωτερικό γεγονός. Το δεύτερο

όμως, είναι μια άρνηση, μια απόρριψη αυτού που γνωρίζεις ότι είναι αλήθεια. Έτσι, ό,τι γνωρίζουμε για το Άγιο Πνεύμα βρίσκεται εντός μας – και αυτό είναι μία αλήθεια που άπαντα σε όλη την Αγία Γραφή. Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι το Πνεύμα που ενοικεί στον άνθρωπο, τον διαποτίζει έως μυελού των οστέων. Το Άγιο Πνεύμα «υπερεντυγχάνει υπέρ ημών στεναγμούς αλαλήτοις» (Ρωμ. 8, 26). Το Άγιο Πνεύμα είναι που μας διδάσκει να λέμε «Αββά ο πατήρ» (Γαλ. 4,6 και Ρωμ. 8,15). Και το Άγιο Πνεύμα –όπως αναφέρει η μετάφραση του Μόφφατ- «πλάθει και διαμορφώνει μέσα μας τη γνώση του Θεού».

Βέβαια, όλα αυτά είναι εντός μας. Κανένα από αυτά δεν είναι «έξωθεν». Προφανώς σε αυτό το σημείο η εικονολογική αναλογία αναιρείται, διότι σίγουρα μπορούμε να πούμε ότι ο άνεμος άγγιζε τον Νικόδημο στην επιδερμίδα του, όχι στην ψυχή του. Όμως πλέον μιλώ εδώ για την εμπειρία και όχι πια για τον άνεμο. Επομένως όλη η γνώση που διαθέτουμε για το Άγιο Πνεύμα προσωπικά, συλλογικά, είναι ή εμπειρική ή ανύπαρκτη. «Ανύπαρκτη γνώση» κατά μία έννοια, δεν υπάρχει: όλοι έχουμε ένα είδος αγγίγματος του Θεού. Όμως είναι εμπειρικό. Ό,τι ξέρουμε για το Άγιο Πνεύμα ως Πρόσωπο είναι δοσμένο στη γνώση μας από τον Θεό – όχι διαφορετικά. Και αυτή είναι η δυσκολία που η θεολογία αντιμετώπισε καθ' όλη τη διάρκεια της εκκλησιαστικής ιστορίας. όποτε επιχειρούσε να μιλήσει για το Άγιο Πνεύμα. Ό,τι μπορούμε να πούμε. μπορούμε να το πούμε έξωθεν, αλλά είναι πολύ λίγο και αναφέρεται στις ενέργειές Του. Κάποια στιγμή, θα έρθουμε και σ' αυτό το σημείο. Αυτό που μπορούμε να πούμε για το Άγιο Πνεύμα ως Πρόσωπο είναι κάτι που δεν μπορούμε να γνωρίζουμε (και που δεν γνωρίζουμε) και είναι μονάχα ζήτημα αποκάλυψης. Και αυτός είναι ο λόγος που η ανατολική θεολογία αντιτίθετο πάντοτε με οξύτητα και αποφασιστικότητα σε κάθε εγχείρημα λογικής ερμηνείας της φύσης του Αγίου Πνεύματος εντός της Αγίας Τριάδας, και που αποδέχτηκε απλά, με μια κίνηση πίστης, τον Ζωντανό Θεό, απορρίπτοντας τον Θεό των φιλοσόφων, για τον οποίο μιλά ο Απόστολος Παύλος.

(Anthony Bloom, «Η εν Θεώ ζωή μας», εκδ. Εν πλω, σ. 14-23)